

Három svájci német író – és a negyedik

„Svájcból az utóbbi évszázadban három jelentős elbeszélő nőtt bele a német irodalomba: a berni Jeremias Gotthelf, a parasztság életének e nagyszerű krónikása, valamint a két zürichi születésű író: Gottfried Keller és C. F. Meyer. Gotthelftől vegyük bele (tervezett világirodalmi könyvtárunkba. – A szerk.) a két Uli-regényt, Kellertől a „Zöld Henrik”-et, „A seldwylai emberek”-et és ne hagyjuk ki az „Epigrama” című novellaciklust se, Meyertől a „Jürg Jenatsch” című regényt. Mindketten írtak verseket is, nem is akármilyeneket...”

Hermann Hesse:
„Eine Bibliothek der Weltliteratur”
(„Világirodalmi könyvtár”) esszé, 1949

Keller... főműve, „Der grüne Heinrich”, egyetlen nagyszabású alkotása. Kétszer írta meg, de az ötvenes években készült első feldolgozás formátlanságán az 1879/80-ban megjelent második sem tudott gyökeresen segíteni. Szubjektív regény: új alakjában már formailag is, mert első személybe van átírva. Egy fejlődés regénye, mint Goethénél a „Wilhelm Meister”. Sokban rokon is ezzel: a művészi dilettantizmus útjain való tévelygés, a kijózanodás, a lemondás története. A hős bonyolultabb – s az ötvenes évektől kezdve divatossá váló szóval: problematikusabb természet Goethe ifjú polgáránál. A maga korát fejezi ki – és sok tekintetben a mienket is; a nagy átélő- és kevés cselekvőképesség korát.

Egy érdekes töredéken kívül Keller nem próbálkozott többé regény írásával. Ellenben: mestere a novella megkomponálásának...

Benedek Marcell:
„A modern világirodalom”
(A Franklin Társulat kiadása, Budapest, 1920)

„Miféle város ez a Seldwyla, amelynek lakói annyit hallatnak magukról, tréfáik, kópéságaik, kaján hőstetteik, szószátyárságuk és vigadozásaik miatt? Sokan faggatták az író, melyik svájci városkáról mintázta Seldwylát? Feleletével Seldwyla fogalmának társadalmi tartalmait világította meg Keller: »Svájc minden városában és minden völgyében – írta – van egy seldwylai tornyocska...« S e »seldwylai tornyocskák« alatt azt a nyárspolgáriságot látta, melyet Németországban gyűlölt meg, s melytől legalább a maga hazáját kívánta mentesíteni. Mert Keller hitt abban, hogy a »seldwylai tornyocskák« lebonthatók...”

Sőtér István:
Előszó Gottfried Keller műveinek négykötetes magyar kiadásához
(Jánosy István, Lányi Viktor, Ottlik Géza, Schöpflin Aladár, Szabó Lőrinc és Thurzó Gábor fordításai, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1963)

„Conrad Ferdinand Meyer Zürich egyik legrégebb patricius családjának fia. A polgári család biedermeier környezetében és a középkori hangulatából kibontakozó város ritmusában éli gyermekkorát. Éveit az 1825 októberében született Meyer. Korán elhunyt apja oltja fiába a történelmi érdeklődést és a természet, Svájc hegyvilágának szeretetét is. A serdülő fiú éppen akkor veszi el apját (1840), amikor leginkább szüksége lenne rá. Anyja búskomorságra hajló, nem érti meg fia ártatlan indulatait, vágyait, forrongó eszméit. C. F. Meyert a család hagyományainak megfelelően »tisztos polgári pályára« szánják, holott ő maga már igen korán a költészetet érzi élethivatásának. De hajlamait elfojtják, és ő a meg nem értett gyermek konokságával elzárkózik az emberek elől; olvasmányai, a francia és német klasszikusokba és romantikusokba, letűnt századok krónikáiba temetkeznek. Mintha a német romantika álmovilágában járó hősei öltöttek volna benne testet, meddő ábrándokba ringatja magát. De éppen ezért kettőzött súllyal nehezedik rá környezetének, a »hasznos polgárok«-nak sajnálkozó lebecsülése. Nem találja helyét sem családjában, sem a társadalomban. Neurózisa egyre fokozódik, és egy évtized vergődése után ideggyógyintézetben keres menedéket...”

Paulinyi Zoltán:
Utószó C. F. Meyer „Az asszonybíró” és más elbeszéléseinek magyar kiadásához
(Lányi Viktor, Péterfy Jenő és Bor Zoltán fordításai, Új Magyar Könyvkiadó, Budapest, 1956)

„Hermann Hesse az a fajta (német) emigráns volt, aki nem várta meg Hitlerék uralmát, már elébb kivándorolt Württembergből, felvette a svájci állampolgárságot. Harminc éven át élt itt, a tiszta, erős hegyi levegőben, Tessin napsütésében. A német nyelvterület, az anyanyelv atmoszférájának közelében maradt. Tudta, a polyglott (többnyelvű). – A szerk.) Svájcban is csak addig igazán író, amíg áthallatszik a hegyeken a német szó.”

Márai Sándor:
Napló, 1958–1967
(Újváry „Griff” Verlag, München, 1977)

„Ismerkedésünk vele ne hozzánk későn érkezett hírének, 1947-ben kapott Nobel-díjának, hanem annak szóljon, aminek, hitünk szerint, Nobel-díja is szól: bensőséges művészetének és emberi-erkölcsi értékeinek.”

Németh G. Béla:
Utószó Hermann Hesse „Narziss és Goldmund” című regényének magyar kiadásához
(Gáli Iózsef fordítása, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1963)